

УДК 336.713

*Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, Д.В. Олексіч*

### **Система оцінки вартості банківського бізнесу: сутність, складові, взаємозв'язок між елементами**

*У статті визначено концептуальні засади формування системного підходу до оцінки вартості банківського бізнесу, запропоновано варіант побудови такої системи, визначено її сутність, складові та формалізовано взаємозв'язок між елементами.*

*Ключові слова: банківський бізнес, вартість банківського бізнесу, система оцінки вартості банківського бізнесу.*

#### ***Постановка проблеми***

Сучасні тенденції розвитку банківської системи України обумовлюють підвищення уваги до оцінки вартісних характеристик провадження банківської діяльності. В процесі оцінки виникає необхідність врахування не тільки сукупності матеріальних активів банку, а й цілого ряду інших складових його діяльності: клієнтської бази, іміджу, нематеріальних активів, ділової репутації тощо, що в комплексі формує специфічний об'єкт оцінки – банківський бізнес.

Вартість банківського бізнесу може визначатися не лише в контексті його продажу, за умови злиття чи поглинання, залучення інвестицій або розміщення акцій на фондовому ринку, але й розглядатися як важливий інформативний комплексний показник, який становить інтерес для широкого кола контрагентів, та дає оцінку ефективності менеджменту, успішності, стійкості, інвестиційної привабливості банку. Це створює можливість розгляду зростання вартості банківського бізнесу як інтегрального індикатору успішності діяльності банку. Важливою складовою загальної проблеми оцінки вартості банківського бізнесу є проблема формування системи оцінки, що дасть можливість виділити основні елементи, підсистеми та зв'язки між ними.

#### ***Аналіз останніх досліджень та публікацій***

Фундаментальні проблеми визначення вартості бізнесу та складових, зв'язків між цими складовими та системне представлення оцінки бізнесу знайшли відображення у роботах вітчизняних та закордонних вчених, зокрема: Е. Дамодорана, Т. Коупленда, Т. Коллера, Дж. Мурина, С. Валдайцева, А. Грязнової, А. Іванова, Є. Колбачева, К. Решоткиної та ін. Окремі проблеми визначення вартості банків розглянуті в роботах: З. Васильченко, М. Федотової, Р. Шамгунова, В. Рутгайзера, А. Будицького та ін. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових публікацій, проблема побудови системи оцінки вартості банківського бізнесу залишається не вирішеною остаточно.

#### ***Постановка завдання***

Мета статті полягає у поглибленні теоретичних засад та практичних механізмів реалізації системного підходу до реалізації завдань вартісно-орієнтованого управління в банках, визначення сутності та складових системи оцінки вартості банківського бізнесу, формалізації взаємозв'язку між її елементами.

#### ***Викладення основного матеріалу***

Загальний аналіз проблеми вартості та місця оцінки вартості банківського бізнесу у загальній теорії вартості дозволяє дійти висновку про недостатню рівень дослідженості даної проблеми та несистематичність поглядів щодо її вирішення. Ми вважаємо за не-

обхідне запропонувати власну концепцію визначення вартості банківського бізнесу, яка б розкривала сутність та специфіку визначення ринкової вартості банку та базувалась на аналізі його господарської діяльності.

Перш за все, слід зазначити, що таке дослідження слід здійснювати комплексно, виходячи з чого, на нашу думку, мова повинна йти про формування системи визначення вартості банківського бізнесу.

Системний підхід є таким напрямком методологічного дослідження, при якому об'єкт дослідження розглядається як цілісна множина елементів у сукупності відносин і взаємозв'язків [5]. Системний підхід дає можливість дослідити будь-який вид діяльності, базуючись на закономірностях та взаємозв'язках його елементів, що в результаті створює можливість для їх більш ефективного використання. Таким чином, системний підхід ми розглядаємо як більш глибокий спосіб пізнання у порівнянні із просто предметним.

Згідно [5] системний підхід дослідження підпорядковується наступним основним принципам:

- цілісність (розгляд системи одночасно як єдиного цілого і як підсистеми для вищих рівнів);
- ієрархічність побудови (наявність багатьох елементів (не менше двох), що мають ієрархічне підпорядкування – елементи нижчого рівня підпорядковуються елементам вищого рівня);
- структуризація (зв'язки елементів системи відображаються через певну структуру, що дає можливість аналізувати як самі елементи, так і зв'язки, що розглядаються в рамках цієї структури);
- множинність (використання багатьох моделей, в тому числі: кібернетичних, економічних, математичних, для опису окремих елементів, а також системи в цілому).

Системному підходу властива наявність елементів, поєднаних зв'язками різних рівнів; вихід (кінцева ціль); вхід (ресурси); зв'язок із зовнішнім середовищем та зворотній зв'язок. Такий науковий підхід об'єднує в собі положення теорії пізнання та діалектики в дослідженні процесів та явищ.

Враховуючи той факт, що під системою в економічній літературі традиційно розуміється „комплекс елементів, які знаходяться у взаємодії та мають спроможність до зміни з плином часу” [5, с.117] ми пропонуємо розглядати систему визначення вартості банківського бізнесу як сукупність взаємопов'язаних елементів. Під елементом традиційно розуміють мінімальний компонент системи, сукупність яких складається у систему прямо чи опосередковано. Слід зауважити, що система визначення вартості бізнесу складається під впливом значної кількості елементів. Це можна пояснити як складністю та неоднозначністю самого процесу оцінки та інтерпретації результатів даного процесу, так і значною кількістю зв'язків, властивих даному процесу. При концентрації уваги на якомусь певному виду підприємницької діяльності, зокрема – банківській, їх стає ще більше. В той же час, врахувати всі елементи і показати найдрібніші зв'язки між ними є досить проблематичним та трудомістким. Систему визначення банківського бізнесу ми будемо розглядати більш загально, концентруючи увагу лише на основних сукупностях її елементів. Кількість елементів, що складають дану систему є дуже великою, тому детальний опис їх самих, а також всіх зв'язків, що виникають між ними є недоцільним, виходячи із змінності оточуючого середовища та засад системного аналізу.

Пропоноване бачення концептуальних основ побудови системи визначення вартості банківського бізнесу представлено на рис. 1.

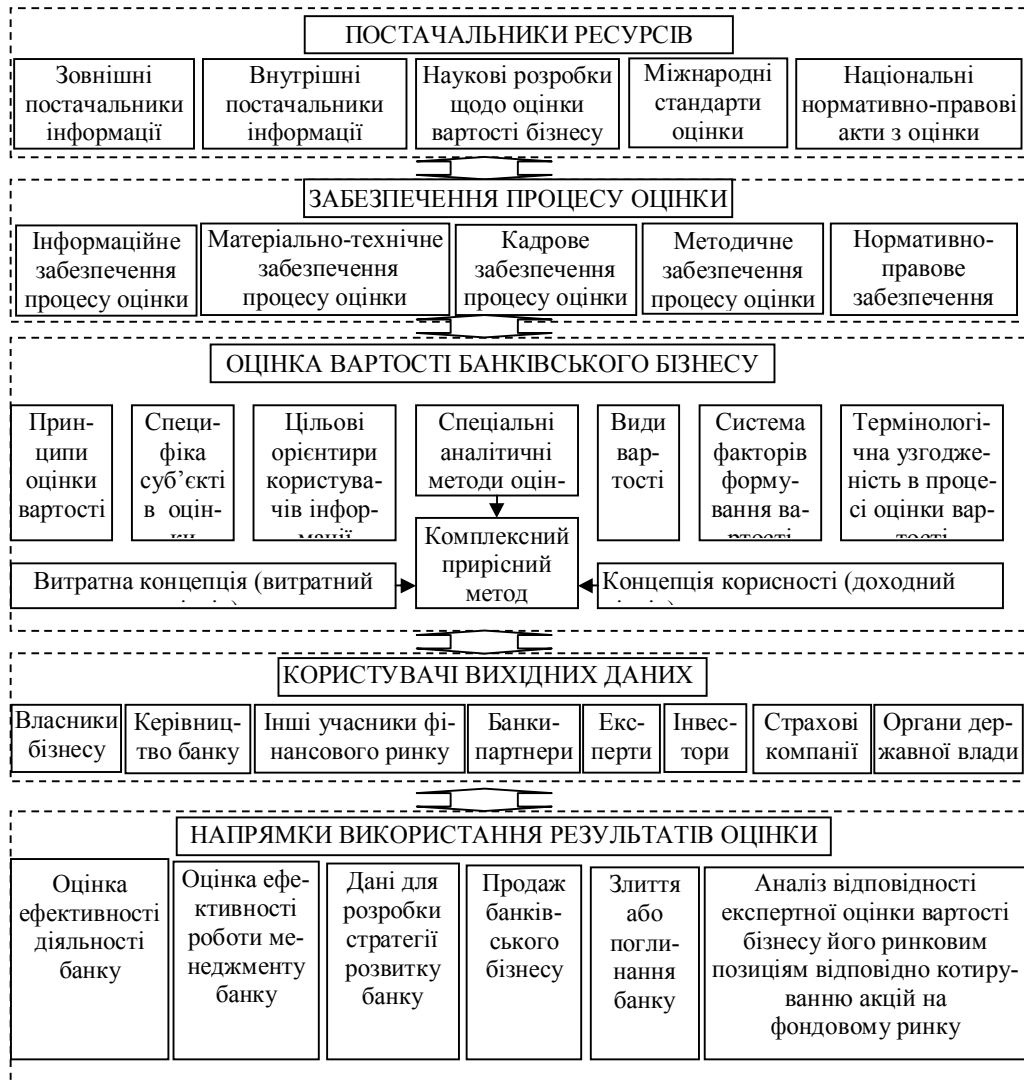


Рис. 1. Система визначення вартості банківського бізнесу

У зв'язку з цим ми вважаємо необхідним певним чином систематизувати окремі елементи та на основі цього сформувані обмежену кількість функціональних та цільових підсистем, взаємодія яких забезпечує ефективність отримання вартісних характеристик банківського бізнесу в цілому.

Розглянемо дану систему детальніше.

Система визначення вартості банківського бізнесу, як і будь-яка інша система, включає вхідні (постачальники ресурсів, забезпечення процесу оцінки) та вихідні (користувачі вихідних даних, напрямки використання результатів оцінки) потоки. Постачальники ресурсів поділяються на: зовнішніх та внутрішніх постачальників інформації. Крім того, джерелом інформації можна вважати наукові розробки щодо оцінки вартості бізнесу, міжнародні стандарти, національні нормативно-правові акти з оцінки тощо.

Інформація має велику цінність, тому однією з найголовніших задач є одержання максимально повного та розширеного інформаційного забезпечення про стан об'єкту оцінки. Наявна на момент проведення оцінки інформація формує весь процес визначення вартості, адже від даних того чи іншого роду буде залежати значною мірою не лише сам процес оцінки, а й інтерпретація результатів його проведення. Зовнішніми постачальниками інформації по відношенню до процесу оцінки є різні компанії та агенції, які формують дані про об'єкт оцінки (рейтинги, відзиви, аналітичні матеріали тощо).

Внутрішні постачальники відрізняються від зовнішніх тим, що їх інформація розкриває сутність бізнесу через: звіти, різноманітні внутрішні аналізи, нормативні документи, що регулюють внутрішній розпорядок функціонування бізнесу тощо. Дана інформація є дуже цінною для оцінки бізнесу, проте надмірне її розкриття може лишити бізнес конкурентних переваг. Виходячи з цього, внутрішні постачальники за звичай не дуже радо її розкривають, адже, в більшості випадків, їх благополуччя залежить від ефективного функціонування бізнесу.

Наступним важливим елементом системи визначення вартості банківського бізнесу є наукові розробки щодо оцінки вартості бізнесу. Даний елемент також має істотний вплив на процес оцінки, адже обмеженість методичного забезпечення істотно впливає на правильність обробки інформації та формування висновку про вартість банківського бізнесу. Наукові розробки надають нових особливостей процесу оцінки та змінюють акценти, аналізуючи бізнес з різних сторін, що дозволяє повніше його охарактеризувати та надати ґрунтовніший висновок про оцінку.

Оцінка вартості бізнесу є досить складним процесом, для якого характерні багатоступіньність, залежність від аналітичних процедур, цільове спрямування тощо. Очевидним є той факт, що стандартизація процедури оцінки та одержання кінцевих результатів є важливим елементом системи оцінки вартості банківського бізнесу, адже створює можливість єдиної інтерпретації результатів для всіх користувачів, незалежно від країни, встановлює єдине, нормативно схвалене методичне забезпечення процесу оцінки вартості бізнесу та процедури формування висновків за результатами оцінки.

Національні нормативно-правові акти з оцінки певною мірою є аналогами міжнародних стандартів, проте більшою мірою враховують внутрішні умови функціонування в країні та особливості її законодавчої бази. Це обумовлює наявність розбіжностей між національними та міжнародними стандартами, в яких одне те саме явище буде розкриватися по-різному.

Інформаційне забезпечення як елемент процесу оцінки вартості банківського бізнесу тон всьому процесу оцінки, починаючи з вибору методу оцінки і закінчуючи висновками про вартість об'єкту оцінки. Під інформаційними даними ми розуміємо ту аналітичну інформацію економічного характеру, яка необхідна безпосередньо для проведення процесу оцінки, а саме: фінансові звіти; маркетингові дослідження; прогнози розвитку; бізнес-плани; інформація з фондового ринку; статистичні дані, що стосуються країни, галузі, товару, безпосередньо бізнесу тощо.

Будь-яка діяльність провадиться за допомогою певних інструментів та обладнання. Оціночна діяльність не є виключенням. Безумовно, оціночна діяльність не пов'язана із значним фізичним навантаженням, а характеризується інтелектуальною роботою, проте належне матеріально-технічне забезпечення є також вкрай важливим. В даному випадку на перший план виходить забезпечення обчислювальними пристроями, за допомогою яких відбувається аналіз великої кількості факторів.

Виходячи з того, що визначення вартості будь-якого товару не позбавлено суб'єктивних очікувань оцінника, важливою проблемою є кадрове забезпечення процесу оцінки. В даному випадку, на перший план виходить вміння обробляти інформацію та застосовувати такі аналітичні методи, максимально точно відповідають меті оцінки і враховують найширше коло факторів, що формують вартість в даному випадку.

Нормативно-правове забезпечення процесу регулює вимоги до якості всіх інших елементів, які забезпечують процес оцінки. Висуваються вимоги до належного інформаційного забезпечення, створення умов для проведення оцінки, висуваються вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня оцінників, регулюються основні методи оцінки вартості бізнесу, а відповідно, і банківського бізнесу.

Визначення всіх вхідних ресурсів дозволяє перейти безпосередньо до основного елементу системи – оцінки вартості банківського бізнесу. Основу оціночних процедур безпосередньо формують спеціальні аналітичні методи оцінки вартості, адже саме завдяки їх застосуванню визначається кінцевий результат, базуючись на взаємодії всіх інших елементів та підсистем. Так, принципи оцінки вартості формують основні рамки процесу оцінки, специфіка суб'єкту оцінки – формує вимоги до вибору методів, які б найбільшою мірою відповідали їй, а цільові орієнтири визначають міру, в якій дана специфіка буде врахована. Види вартості задають кінцеву мету проведення оціночної процедури. Під впливом системи факторів формування вартості відбувається формування методу оцінки вартості, адже дані фактори є безпосередньо тими, що формують вартість і специфіка бізнесу буде враховуватися безпосередньо через їх коригування. Також немаловажним елементом є термінологічна узгодженість в процесі оцінки, адже поняття та їх інтерпретація мають бути зрозумілим для найширшого кола користувачів результату оцінки.

Наступна підсистема – користувачі вихідних даних. Вона відноситься до вихідних даних системи, адже оцінка відбувається з метою задоволення їх потреб в певному виді інформації про об'єкт оцінки. Як можна помітити, оцінка вартості банківського бізнесу становить інтерес для широкого кола контрагентів, що не є випадковим, адже банк – важливий елемент фінансової системи регіону, країни, а в деяких випадках, – і світу.

Очевидним є той факт, що не всіх контрагентів (користувачів вихідних даних) буде цікавити один і той самий вид вартості, а отже оцінка має задовольняти вимогам кожного з них та враховувати саме ті фактори, які цікавлять певного споживача результатів оцінки найбільше. Також зрозумілим є те, що широкому колу користувачів даними не може відповідати лише один напрямок використання результатів оцінки. Як можна помітити з останньої підсистеми, напрямків використання результатів оцінки існує багато, що пояснюється глибиною сутності та різноманітністю факторів, що її формують. Розглянемо взаємодію двох останніх підсистем детальніше.

Оцінка вартості банківського бізнесу, проведена за замовленням власників, буде в більшості випадків характеризуватися метою визначення ефективності власних інвестицій, темпів приросту результатів. В той час, як керівництво банку буде розглядати результат оцінки як інтегральний показник, що свідчить про ефективність задоволення

потреб споживачів та правильність обраної стратегії поведінки на ринку. Таких користувачів даними як банки буде також цікавити інформація про ефективність функціонування їх партнера, проте вже з іншого боку – обрання стратегії боротьби за споживача або, навіть, розгляд можливості злиття. Страхові компанії можуть розглядати вартість бізнесу і як базу для визначення суми страхових виплат, і як індикатор проблем бізнесу, в той час як інші учасники ринку фінансових послуг будуть розглядати дану величину як дані для розробки власної стратегії функціонування та визначення надійності банку в ролі партнера у її реалізації.

Погляди інвесторів на результати оцінки банківського бізнесу будуть подібні до власників бізнесу, проте відрізняться в тому напрямку, що спрямовані не лише на аналіз ефективності власних інвестицій в даний бізнес, а більшою мірою – визначення можливості участі у ньому. В даній ситуації на допомогу інвесторам мають прийти експерти, які визначають вартість бізнесу з метою її продажу, тобто в даному випадку результат оцінки стає товаром. Хоча в даному випадку, кінцева мета і відрізняється, від більшості цілей оцінки контрагентів, в той же час, вона має характеризуватися високою точністю, адже, у протилежному випадку, даний експерт може втратити своїх клієнтів.

Хоча більшість контрагентів і є приватними особами, виключати органи державної влади із цього переліку не варто. Зрозуміло, що оцінка вартості бізнесу в даному випадку буде істотно відрізнятися від інших, проте різниця буде і не такою значною. Приватизація та націоналізація є яскравими прикладами потреби держави в оцінці вартості банківського бізнесу, засади проведення якої можуть повною мірою ґрунтуватися на ринкових засадах.

#### **Висновок**

На основі системного підходу визначені концептуальні основи побудови системи визначення вартості банківського бізнесу. Дана система відображає загальне представлення про оцінку банківського бізнесу, акцентуючи увагу лише на найважливіших елементах та зв'язках між ними, об'єднуючи зазначені елементи в комплекс підсистем. Таке групування пояснюється як складністю та неоднозначністю самого процесу оцінки та інтерпретації результатів даного процесу, так і значною кількістю чинників, що мають вплив на даний процес та складністю існуючих зв'язків між ними. Визначення основних елементів системи оцінки вартості банківського бізнесу та загальних зв'язків, які існують між ними дає змогу наочно представити механізм взаємодії багатьох розрізнених чинників. Розкриття такого механізму дозволяє вирішити основні методологічні проблеми визначення вартості банківського бізнесу та уточнює подальші практичні наукові пошуки в даній сфері.

1. Оценка бизнеса : учебник ; под ред. А. Г. Грязновой, М. А. Федотовой. – 2е изд. перераб. и допол. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 736 с.
2. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 314 с.
3. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / С. Роуз Питер ; пер. с англ. со 2-го изд. – М. : Дело, 1997. – 768 с.
4. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. / Дж. Синки ; пер. с англ. – М. : Catallaxy, 1994. – 820 с.
5. Системный подход [Электронный ресурс] : //http://ru.wikipedia.org.
6. Спицмандель В.Н. Основы системного анализа [Текст] : учеб. пособие / В.Н. Спицмандель. – СПб. : «Бизнес-пресса», 2000. – 236с.

**Отримано 29.04.2009 р.**

**Т.А. Васильева, С.В. Леонов, Д.В. Олексич**  
**Система оценки стоимости банковского бизнеса:**

**сущность, составляющие, взаимосвязь между элементами**

*В статье определены концептуальные принципы формирования системного подхода к оценке стоимости банковского бизнеса, предложен вариант построения такой системы, определена её сущность, составляющие и формализована взаимосвязь между элементами.*

*Ключевые слова: банковский бизнес, инструменты, информация, механизм, оценка, стоимость, управление.*

Васильева Т.А. Система оцінки вартості банківського бізнесу: сутність, складові, взаємозв'язок між елементами / Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, Д.В. Олексіч // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 2. – С. 136-141.